

BULÁNYI GYÖRGY

CSAK AZ ERŐSZAKNÉLKÜLI MEGOLDÁSOKBAN REMÉNYKEDEM

„A karrier nem magától keletkezik, hanem azt csinálják. A karriernek semmi köze ahhoz, hogy az ember képességeinek bevetésével, tanulással, munkával, szorgalommal és szívósan műve elismeréséért küzd, és a közöség ezt az erőfeszítést különböző privilégiumokkal jutalmazza.”

(Hamvas Béla: 64-es cikkek, Az egzisztencializmus után)

Mérleget készíthetünk az elmúlt félszázadról. Megtervezhetjük a jövőnket. Választhatunk irányító eszmét a tervezéshez. Ma már mindezt nyilvánosan is tehetjük, mert az a fegyverekre épülő állami hatalom, amely tőlünk az elmúlt félszázad alatt csupán vastapsot és gondolkodás nélküli helyeslést kívánt a maga diktátumaihoz, kijelentette, hogy újra nyilváníthatunk véleményt. Jézus az uralkodásmentességet képviselő társadalomfelforgató. Az elmúlt félszázad során vastaps és helyeslés helyett próbáltam megérteni, hogy milyen eszmék mozgatták azt a Názáreti Jézust, akit a magakorabeli társadalom világi és vallási erői viszonylag nagyon rövid idő alatt keresztfára parancsoltak mint társadalomfelforgatót. Vizsgálódásaimnak egyetlen mondatban kifejezhető végeredménye ez: aki jót akar az embernek, tartsa magát távol a hatalomtól. Nem a jó hatalomtól és nem a rossz hatalomtól, hanem mindenféle hatalomtól. Anarchiát képviselt? Azt. An-archiát, azaz uralkodásmentességet. Sietek közölni, hogy tanítványai nem értették meg Jézust. Nem értették meg, de amit Jézus mondott és amit ők nem értettek meg, azt mint evangéliumot, jóhírt, igehirdetésükben továbbhagyományozták, s a kivégzését követő félszázadban írásba is foglalták. Ily módon az, amit tanított több-kevesebb torzulással eljutott hozzánk. Abban a szöveggyűjteményben, amelyet a tanítványaiból kialakuló egyház a 3. század során Újszövetség névvel kanonizál, megtalálhatjuk a jézusi tanítást is, a tanítványi meg nem értést is, sőt a jézusival szemben álló vélekedéseket is. A Jézus utáni évtizedek talán legnagyobb hatású Jézus-propagátora, a tarzusi Pál Isten szolgáinak állítja a hatalomgyakorlókat, s ezzel megerősíti azt a skizofréniát, amely kezdettől fogva jellemezte Jézus tanítványait. A nem páli és nem Pál hatás alatt írt Jelenések könyve pl. bemutatja azt a vérfürdőt, amelyet maga Isten rendez meg természetfeletti, emberen kívüli erővel, hogy biztosítsa azt a társadalmi rendet, amelyben a Jézushoz tartozók fognak majd uralkodni. Nem csodálkozhatunk ezek után a jézusi gondolat kétezer esztendő történetén. Azon, hogy ez a gondolat a keresztény társadalomban s a vele többé kevésbé azonosuló egyházban is csak olykor-olykor tűnik fel búvó pataként, s képviselőit társadalom és egyház rendre kitalálja magából. Legyen ennek egészen újkeletű bizonyítéka, hogy a magyar katolikus püspöki kar nyilvános körlevélben határolja el magát azoktól a katolikusoktól, akik inkább három évi börtönt választanak, mint a katonai szolgálatot. Igaz, hogy püspökeink ezt erős államhatalmi ráhatásra teszik. De az ilyen ráhatásnak kevésbé kitett II. Vatikáni Zsinat is ambivalens álláspontot képviselt: az is szép, ha valaki lelkiismeretére hivatkozva elutasítja az embergyilkolást, de az is, ha nem utasítja el.

Az államhatalmak feltétlenül szükségesek?

Mindebből világosan kitetszhetik, hogy nem a létező egyházak propagandistájaként próbálok most beszámolni arról, hogyan készít mérleget, hogyan tervezi a jövőt egy olyan ember, aki a maga irányító eszméjét Jézustól veszi. Nem a létező egyházak propagandistájaként, mert ezek kétezer esztendő múltjuk ellenére ájult szemlélőként nézték végig a holocaust hat millióra rugó embergyilkolását, és aktív résztvevőként a két világháború ennél is nagyobb arányú embergyilkolásait, nem is szólva a sztálinizmus minden korábbi arányokat meghaladó embert megnyomorításáról és irtásáról. Jézus az emberi társadalom legfejlettebb civilizációjába kiáltotta bele a maga ígét, s ez a civilizáció ezt az ígét magáévá nem téve olyan arányú emberpusztítást hozott létre az elmúlt félszázadban is és előtte is, akár honi földjén, akár az amerikai vagy más kontinenseken, amelyekre a kevésbé fejlett civilizációknak hírből sem volt lehetőségük. Ez a civilizáció napjainkban pedig már olyan erőre-hatalomra jutott, hogy sikerrel vállalkozhatik a Föld teljes ökológiai elpusztítására, sőt az atomenergiák elszabadításával minden élet kioltására is. Ebben az összefüggésben talán felelőtlenségnek is mondható, ha nem volnánk hajlandók odafigyelni arra a Jézusra, aki azért képvisel anarchiát, mert megengedhetetlennek tartja embernek ember általi megölését. De hogyan lehet így államhatalmat csinálni? Jézusi alapon sehogy. De ez is megkérdendő: Feltétlenül szükséges államhatalmat csinálni? A kérdésre mindenki

igennel válaszol. Mi ennek az "igen" válasznak az érve? Talán így fogalmazható meg: Jobb a rendezett erőszakgyakorlás mint a rendezetlen. Vagy: államhatalom nélkül a társadalom élete 'bellum omnium contra omnes' volna. Ezeket a válaszokat nagy nyilvánvalóságokként kezeljük. Lehet, hogy igazak, de csak a possibilitást állíthatjuk szolidan róluk. Miért? Mert az "igen" válaszok nyilvánvalósága csak feltételezett nyilvánvalóság. Mi a ki nem mondott feltétel? Az, hogy a társadalom, ha nincs államhatalom, köztörvényes bűnözőként viselkedik. E feltételezés igazolására felhozzák, hogy az 1944-es ostrom, az 56-os nemzeti felkelés idején is folyt az üzletek, a raktárak, a vagonok fosztogatása. De nem tudom eldöntöttnek tekinteni, hogy ugyanez lenne az ostromtól, forradalomtól eltérő szituációkban is a társadalom viselkedése. Példa: Mikor 1946-ban Debrecenben felállították az átkelő zöld-sárga-piros lámpát, rendőrt is állítottak a zebrához. Egyszer elbambultam a Csonkatemplomnál, s jobb lábamat letettem a zebrára. Gyorsan visszahúztam, de ez már nem segített. Fizetnem kellett az 5 Ft-ot a Rákosi-féle jó forintból, amikor 250 Ft volt az átlag havi fizetés. Azóta már az a rendőr e "törvényes zsebmetszéses munkaviszonyát" felcserélhette valami hasznos hajtóra, amivel betermel valamit a Közértbe annak fejében, hogy fizetést húz. Azóta megtanultunk közlekedni karhatalom és büntetés közbejötté nélkül. Esetleg szabálysértően is, ha biztonságos és ha sietnünk kell — de mindenképpen szankciók nélkül. Az életnek ebben a most vázolt kicsiny szögletében, lám, lehetségessé vált a társadalom rendezett élete — az államhatalom, az erőszak, a megtorlás, a szankció nélkül is. Nem ok nélkül időztem a jelentéktelennek látszó életszelet mellett. Nem, mert e példa hivatott példázni, hogy az államhatalom szükségességét igazolni kívánó feltevés bizony nem szükségképpen. Nem feltétlenül hullunk káoszba, ha nincs hadsereg, rendőrség, börtön, megtorlás. Tágítani kell a fentemlített életszeletet mindaddig, amíg az élet egésze át nem kerül az államhatalom nélkül fennálló társadalom fogalmába és valóságába. Az emberiség mindig erről álmodott. Ez a tárgya a Hamvas Béla-féle egyetemes emberi "hagyománynak" is. Erről énekelt Ovidius is, amikor az emberi társadalom kezdetét olyan aranykornak rajzolta, amely "sponte sua sine lege fidem rectumque colebat", azaz amely önként és törvényes szankciók nélkül tette azt, amit a költő a "hűség és az egyenesség" kategóriáival jelöl versében. Aki az ilyesfajta meggondolásokat naivaknak érzi, annak talán segít a hitleri és még inkább a talán mindmáig fel nem számolódtól bolsevik munka-haláltáborok ténye. Szedne-e bármiféle államnélküliség több áldozatot, mint az államhatalmak félelmetes ereje? Akár békében, akár háborúban. Tudna-e bármiféle államnélküliség annyi embert embergyilkossá kényszeríteni, mint az általános hadkötelezettséget statáriális bírósággal fenntartó államhatalom, amely meg tudja valósítani, hogy a társadalom egyik fele gyilkol, míg a másik fele azért dolgozik, hogy az előbbi felének meglegyen mindene, ami a maximális hatékonyságú gyilkoláshoz és értékpusztításhoz szükséges.

Merre visz az út az állam elhalása felé?

Kérdéseimre tapasztalati alapú választ nem tudott produkálni a történelem, mert az államhatalom-nélküliség történelmi ötperceit rendre megszüntette a társadalom valamelyik csoportjának fegyverekkel új államhatalmi rendet teremtő tevékenysége. Ennek következtében nem tudjuk megmondani, merre billenne a borzalom mérlege, az állam vagy az államnélküliség irányába. De nincs szükség a megnem-tapasztalhatónak a megtapasztalására. Nincs, mert az állam elhalása felé az út amúgy sem a káoszon keresztül vezet. Hanem? Értelmes, emberhez, közösségi lényhez méltó gondolatokon és viselkedési formákon keresztül. Nem az államhatalom megdöntésén keresztül. Ezt megdönteni csak erőszakkal lehet. S ha az elhalás az erőszak megszűnését jelenti, akkor nyilvánvaló, hogy erőszakkal nem lehet megszüntetni az erőszakot. Ezer esztendő kereszténysége után a magyar társadalom teljesen éretlen a jézusi koncepció értékelésére. A Bokor fiataljai kemény három esztendőket ültek Baracskán és másutt e koncepció szolgálatában. Ennek eredményeként is született meg a magyar történelemben először az alternatív szolgálat lehetősége. De az idei őszi sorozások megmutatták, hogy lelkiismereti meggondolások alapján — azaz a jézusi koncepciótól ihletve — szinte senki sem kívánta az alternatív szolgálat lehetőségét a maga számára azokon a keveseken túlmenően, akik 3 év börtön ellenében is szóba álltak vagy legalább is kacérkodtak volna a fegyveres szolgálat elutasításával. Mi ennek a közvetlen oka? Az, hogy kényelmetlenebb, mert hosszabb az alternatív szolgálat? Biztosan ez is. De nemcsak ez. Mi még? Az, amit egy ily tárgyú előadásom során hallottam egy hozzászólótól. Ezt mondta: Meggondoltad-e, hogy mit beszélsz, amikor Ceausescu románjai bármikor bevonulhatnak az országba? Ezt válaszoltam: Nekem mindegy, hogy a Hiltonban

orosz tisztek vedelik-e a vodkát vagy román tisztek a francia pezsgőt. A magyar jövő nem ezen fordul. Magamnak teszem fel a kérdést: Hát min? Sok mindenben. S azt hiszem éppen ezt kell ebben az előadásban sorba szednem.

Lesz-e a jövőben magyar?

A magyar jövő mindenekelőtt azon fordul, hogy lesz-e a jövőben magyar. Ehhez nem kell államhatalom. Ady írja akkor, amikor a lengyel népnek már 150 esztendő óta nincs lengyel államhatalma, hanem csak orosz, porosz és osztrák: "Halat a Visztula, s gyermeket lengyel asszony ad örökre. Nincs ott halál, hol dalolni és szülni tudnak". Ha folytatjuk azt a nemzetirtást, amit harminc esztendővel ezelőtt életszínvonalunk és szukcesszív poligámiánk érdekében elkezdtünk, nem lesz magyar jövő akkor sem, ha a románok nem rohannak le minket. Ha viszont tesszük azt, amit a lengyelek tettek, lesz magyar jövő akkor is, ha a románok lerohannak minket. Az a beszéd pedig, hogy a jelen életszínvonal és a jelen nagycsalados juttatások mellett nem lehetséges etekintetben változás, frivol beszéd. Frivol, mert a világ 5 milliárd népességéből a leggazdagabb milliárdba tartozunk. A szegényeknek pedig mindig több gyerekük van mint a gazdagoknak. S hogy lehet egy fizetésből s pártkönyv nélküli kisemberekként emberhez méltó anyagi szinten féltucat vagy akár egész tucat gyermeket is felnevelni, az a Bokorban élők számára tapasztalati tény. S aki ezt vitatja, annak felajánlunk egy féltucat családlátogatási lehetőséget, s utána aligha fogja már vitatni a megtapasztalt tényt. Állapítsuk meg: jövőnk e legfontosabb elemében az államhatalom tökéletesen tehetetlen. Juttatások ellenében négy gyermeket sem szülnék az anyák. Kell szövegeznünk a juttatások érdekében, mert meg kell becsülnie a nemzetnek a maga nemzeti kincseit, de ettől még nyugodtan folytatódik a már ötmillió magyar gyermekáldozatot meghaladó magzatirtás. Az államhatalom bebörtönözheti a gyermekelcsináló anyákat, apákat, orvosokat, de nagyon drága áron: diktatúrát kell csinálnia, mert a magyar társadalom, amely magzatgyilkolásból óhajt életszínvonalat teremteni magának, nem választ olyan képviselőt, aki börtönbe akarja juttatni választóit. Nyilvánvalónak tetszik, hogy a társadalmi-nemzeti lét e legalapvetőbb kérdése döntően, azt is mondhatnám, hogy egyedül a társadalmat-nemzetet alkotó egyének világszemléletén-erkölcsén fordul. Az államhatalom, mint kényszerítő, mint erőszak szerv teljességgel tehetetlen.

Munkaerkölcs és államhatalom

Menjünk egy lépéssel tovább. A társadalom életében első helyen az imént tárgyalt pusztá létezés áll. De második helyen, azaz ezután az következik, hogy akit életre hívtak, az élni is tudjon. Az élet anyagi feltételei tehát. S itt vagyunk a gazdasági kérdésnél. A kormány egyre népszerűtlenebb büvészmutatványokkal kényszerül kicsalni a pénzt az állampolgárok zsebéből, hogy legalább ne növekedjék a nemzeti adósság, s hogy a milliárdokra rugó adósság kamatait fizetni tudjuk. A tényt mindenki ismeri: az elmúlt évtizedekben nemcsak azt fogyasztottuk el, amit megtermeltünk, hanem még a felvett nyugati kölcsönöket is. Ennek az oka sokrétű. Néhányat a legfontosabbak közül felsorolok.

- a) Bagóért kellett odaadni terményeinket a minket "felszabadító" hatalomnak,
- b) Gátlástalanul tollasodott a százezres nagyságrendű pártarisztokrácia,
- c) Uram-bátyám alapon loptak bőséggel a középkáderek is,
- d) Üzemi szarkává lett szinte az egész társadalom.

E négy okkal azonban még nem mondtam el mindent. Hátra van még a legjelentősebbnek vélt ok. Tisztelet a kivételnek... amerikáztunk a munkahelyeken. Az államosított tőke, a termelő eszközök birtokában nálunk is képtelennek bizonyult az állami bürokrácia a munkát úgy megszervezni, hogy rá ne neveljen egy egész társadalmat a lógásra. Tíz évig voltam szállító munkás. Ritka kivétellel, pihentem s órákkal a menetlevélen rögzített munkalejárat előtt kerültem haza... második műszakra. Ideológiákat gyártottunk: Amíg csak fizetgetnek, addig csak dolgoztatunk. Jómagam ezt: a

szocializmus de facto annyit jelent, hogy nem kell összetörnünk magunkat a munkában. Ez a károsodás majdnem akkora, mint az előző. Öt millió magyar a csatornában, s a meglevő tíz millió munkakészsége és munkaerkölcsje pedig félelmetesen alacsony. Tud-e ebben segíteni az államhatalom? Valamit. Munkanélküliséget teremthet. Ha nem a bürokraták, hanem a tulajdonosok kezében lesznek a termelési eszközök, a munkanélküliséget felhasználhatja szelekcióra: a jól dolgozókat tartja meg, ha munkáselbocsátásra kerül sor. De a munkakedv; a jól végzett munkán kelt öröm, hogy a jó munkám alapján lássam értékesnek az életem, ez már megint a társadalmat-nemzetet alkotó egyének világszemléletén-erkölcsén fordul. Az államhatalom, mint kényszerítő, mint erőszak szerv megint csak tehetetlen. Ennek az országnak legfőbb anyagi értéke a föld, a termő talaj, mint Dániáé vagy Hollandiáé. Megélhetésének legfőbb természeti forrása a mezőgazdaság és állattenyésztés és az ezekből kinövő ipar és kereskedelem. Akik ehhez a munkához még értenének, 60 évnél öregebbek. Boldogan kezdenék újra, ha volna még rá erejük, egészségük. A fiatalabbak legfeljebb a traktorra hajlandók ráülni, ha nem tudtak maguknak valami városi foglalkozást találni. A parlagon heverő földek és a le nem legelt füvek országává lettünk az elmúlt évtizedeket meghatározó tévhit diktatúrájának következtében. Egy új Rousseau "Vissza a természethez!" prófécijája talán vissza tudná fordítani e negyven esztendő ismét csak öngyilkos folyamatát, de az államhatalmi kényszer, ügyeskedés visszafordító lehetőségei szerények is, nehezen is születnek meg. Népszerűtlenek lennének. 50-60 esztendővel ezelőtt még lelkesen mondtuk: Gazdag parasztok országa akarunk lenni. Európa vitaminkertjévé kell lennünk. Felnevelődött egy új nemzedék, amely disco, presszó, város, fehérköpeny nélkül nem akar már élni, s nem ismeri az életet termelés örömét, a természetben élés értékét. A magyar jövő gazdaságilag is azokon fordul, akik olyan világszemlélettel-erkölccsel rendelkeznek, hogy képesek meglátni azokat az értékeket, amelyekre az elmúlt negyven esztendő vakká tette a maga áldozatait.

Annál többet tehet, minél kevesebbet tesz

Talán ennyi is elég, hogy nyilvánvaló legyen: egy az eddig pusztítótól különböző és más értékszemlélet és ennek megfelelő értékvalósítás az, amin társadalmunk jövője, annak milyensége fordul. Mit tehet tekintetben az államhatalom? Az oktatás, a nevelés, a közművelődés kérdéséről van szó. Az előző témánál azt láttuk, hogy semmit vagy vajmi keveset. Itt mi a helyzet? Különös. Annál többet tehet, minél inkább visszafogja magát. Ami pénze erre az adóból, a költségvetésből jut, abból minél kevesebbet használjon fel bürokratáinak a kezelésében. A kultúra intézményeinek menedzselését, az intézmények fenntartásához szükséges személyi és dologi költségeket juttassa olyan társadalmi szervek kezébe, amelyek az állampolgárok, az azonosat akaró csoportok bizalmából s önszerveződéséből jöttek létre. Konkrétan és példával: a szülők határozzák meg, hogy milyen tárgyú, milyen világnézetű iskolában akarják neveltetni gyermekeiket. Azaz a társadalom teremtesse meg maga azokat a kultúrát termelő-fogyasztó formákat, amelyeknek szükségét érzi. Állami szervezés ott legyen, ahol nem jelentkezik még a társadalmi szerveződés igénye. Amint jelentkezik, húzódjék vissza. Ellenőrző szerepe annyi legyen, amennyivel a törvényhozás megbízza. Ne legyen erőltetője tehát semmiféle hatalmi koncepciónak.

Jézus közössége és annak munkája

A Jézus korabeli zsidó társadalomnak volt egy szava, a kahal. Ezt használta Jézus, amikor arról a tizenkét fiatalról, és azok folytatóiról szólva mondta, az én közösségem. Erről a közösségről állította, hogy a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. E kahal szó görög-latin tükröfordítását, az ekklesié-t a magyar nép nyelvgeniusza az Árpádkor elején nem vette át. Saját lelkéből: idhának, azaz üdítő háznak mondotta. Ebből lett későbbi nyelvi fejlődéssel a mi mai "egyház" szavunk. Vegyes érzelmek fűződnek bennünk az egyházhoz, annak kétezer esztendő történelmi múltja és útja következtében. Én azonban mégis belelátom és beleérezem e szavunkba a jézusi kahalt: 13 fiatal embernek a szövetségét, életre-halálra szóló szövetségét a jézusi igék megértésére, megvalósítására. S ezért, ha valaki megkérdezi tőlem, hogy mit akarok társadalmunk különböző formálásának eszközéül, ezt válaszolom: a jézusi kahalt akarom. Az elmúlt félszázad hazai földön (itt először, másutt valamivel később) még a 40-es évek közepén elkezdte ennek a jézusi kahalnak az életre hívását. Nem egyháznak, hanem kisközösségnek nevezte magát.

Mik ennek a kisközösségnek a jellemző vonásai?

- a) Kicsi. Annyi ember alkotja, amennyi körül tud ülni egy asztalt.
- b) Belső célja: elsajátítani a dolgok jézusi szemléletét, s ehhez a szemlélethez oda alakítani kinek-kinek magának a maga életét.
- c) Külső cél: megnőni annyira ebben a feladatban, hogy képes legyen ki-ki összeszedni a maga tizenkettőjét, akik már az ő segítségével fogják szolgálni a fenti belső célt.
- d) Eszközük: a négy evangélium s mindaz ami a múltban, jelenben, jövőben az evangéliummal összhangban megszületik az emberi szellemből, úgy gondolva, hogy az ember legjobb hangjai az emberben lakozó Istenéi.
- e) Ennek érdekében minden társuk megnyilatkozását várakozó figyelemmel hallgatják. Nincs belevágás a másik szavába, s amikor valaki azt mondja, hogy pont, akkor a mellette ülőé a szó, és így tovább. A nagykorúvá nevelődés, az emberméltóság megbecsülésének az iskolája ez.

Az államhatalom e tekintetben egyet csinálhat. A pozitív semmit. Korábbi félszázados gyakorlatával szemben nem üldözi, nem börtönzi őket. Támogatásra nincs szükségük. Jaj annak a kisközösségnek, amely támogatást fogad el erőszakszertől. Kár volt megszületnie. Kár, mert félre fog beszélni. Mert áruló írástudók gyülekezete lesz belőle. Isten nem hagyja magára az embert. Nem is képes reá. Önmagát lehelte belé az emberbe. S az ember, ha akarja, ha engedi, megszólaltathatja őt, s ennek nyomán Isten vezetheti az embert arra, amire megteremtette, az életre és nem önmaga elpusztítására. Kahalok sarjadnak sokfelé. Az elmúlt félszázad borzalmi valakiket arra indítanak, hogy közhelyek szajkózása helyett gondolkodjanak. Eljutott hozzám a "mindeni"-ek ez év márciusi nyilatkozata. Akárminő fából-vaskarika is, erőszak-hatalom nélküli államot akarnak: aláírták, hogy csak erőszakmentes akciókkal akarják szolgálni a társadalom javát.